

Sygn. akt II PK 98/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 maja 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Beata Gudowska (przewodniczący)

SSN Bogusław Cudowski (sprawozdawca)

SSN Halina Kiriło

w sprawie z powództwa Stowarzyszenia "T. L." w P. działającego na rzecz M. B. i K. S.

przeciwko N. P. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w Ł. obecnie X. T.

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 17 maja 2016 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Okręgowego w Z.

z dnia 25 listopada 2014 r.,

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od strony powodowej na
rzecz strony pozwanej 1350 zł (tysiąc trzysta pięćdziesiąt)
tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Stowarzyszenie „T. L.” w P. działając na rzecz M. B. w pozwach skierowanych przeciwko N. P. sp. z o.o. w Ł. wniosło o zasądzenie na rzecz M.B. kwoty 42.640,94 zł tytułem należności za niewypłacone ryczałty za noclegi w okresie do 20 listopada 2009 r. do 9 kwietnia 2011 r. wraz z ustawowymi odsetkami oraz kwoty 43.761,38 zł tytułem należności za niewypłacone ryczałty za noclegi w okresie od 15 kwietnia 2011 r. do 21 sierpnia 2012 r. wraz z ustawowymi odsetkami. Stowarzyszenie to, działając na rzecz K. S., w pozwach skierowanych przeciwko N. P. sp. z o.o. w Ł. wniosło o zasądzenie na rzecz K. S. kwoty 34.287,64 zł tytułem należności za niewypłacone ryczałty za noclegi w okresie od 31 listopada 2009 r. do 4 grudnia 2010 r. wraz z ustawowymi odsetkami oraz kwoty 27.763,72 zł tytułem należności za niewypłacone ryczałty za noclegi w okresie do 3 stycznia 2011 r. do 31 października 2011 r. wraz z ustawowymi odsetkami.

Sąd Rejonowy w Z. połączył sprawy do wspólnego rozpoznania i rozstrzygnięcia.

Pismem z 17 stycznia 2014 r. powód Stowarzyszenie „T. L.” zgłosił roszczenia ewentualne wskazując, że w przypadku uznania przez Sąd, że reprezentowanym pracownikom nie przysługują ryczałty za noclegi, domaga się na ich rzecz ewentualnie zapłaty wszystkich dochodzonych kwot tytułem „zwiększonych kosztów socjalnych” przyznanych im przez pozwanego. Pismem z 6 lutego 2014 r. powód wskazał, że w przypadku K. S. dochodzona należność wynosi 19.131 zł (pierwsze roszczenie ewentualne) i 22.211 zł (drugie roszczenie ewentualne), zaś w przypadku M. B. 25.836 zł (pierwsze roszczenie ewentualne) i 33.670 zł (drugie roszczenie ewentualne).

Sąd Rejonowy w Z. wyrokiem z 24 lipca 2014 r. oddalił powództwa w całości, zasądając od powoda Stowarzyszenia „T. L.” w P. na rzecz pozwanego zwrot kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd ustalił, że M. B. został zatrudniony przez pozwanego na podstawie umowy o pracę od 15 lipca 2005 r. na stanowisku kierowcy międzynarodowego. K. S. był zatrudniony przez pozwanego na podstawie umowy o pracę od 27 października 2006 r. do 27 grudnia 2012 r. Reprezentowani pracownicy poza

wynagrodzeniem zasadniczym otrzymywali od pozwanego ekwiwalent za pranie odzieży, ekwiwalent za środki czystości oraz składnik określany jako „diety”.

Od 1 września 2006 r. u pozwanego obowiązywał regulamin wynagradzania, zgodnie z którym pracownikom przysługiwały diety z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju oraz poza granicami kraju; wysokość diet regulowało rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju. Wysokość diet z tytułu podróży służbowych poza granicami kraju dla kierowców wynosiła wówczas 40 EUR za pełną dobę. Zgodnie z kolei z § 15 ust. 3 regulaminu wynagradzania z 1 kwietnia 2010 r. wysokość diet rozumianych jako dodatek z tytułu zwiększonych kosztów ponoszonych przez pracowników związanych z podróżą służbową poza granicami kraju wynosiła łącznie 38 EUR za każdą dobę, z czego kwota 13 EUR stanowiła dietę rozumianą jako pokrycie zwiększonych kosztów wyżywienia w czasie podróży, a 25 EUR obejmowała zwiększenie innych kosztów socjalnych. Wejście w życie tego regulaminu zostało poprzedzone konsultacją związkową i zawarciem 18 listopada 2009 r. porozumienie ze związkami zawodowymi.

Zgodnie z § 25 regulaminu pracy obowiązującego u pozwanego od 1 grudnia 2008 r., za czas podróży służbowej przysługiwały świadczenia określone przepisami wydanymi przez Ministra Gospodarki i Pracy dla sfery budżetowej – diety, ryczałty za nocleg. W regulaminie zapisano, że ryczałty za nocleg nie przysługują kierowcy, przy niekorzystaniu z hotelu, jeżeli samochód jest wyposażony w miejsce do spania. Zgodnie z kolei z regulaminem pracy obowiązującym od 15 kwietnia 2010 r. za czas podróży służbowej przysługują świadczenia określone przepisami wydanymi przez Ministra Gospodarki i Pracy dla sfery budżetowej – diety, ryczałty za nocleg. W regulaminie tym przewidziano, że nie przysługują ryczałty za nocleg kierowcy, przy niekorzystaniu z hotelu, jeżeli samochód jest wyposażony w miejsce do spania. Analogicznie kwestia ta została uregulowana w regulaminie pracy obowiązującym od 13 lipca 2011 r.

W porozumieniu zawartych pomiędzy NZSS Solidarność Pracowników N. P. sp. z o.o. w P. a zarządem N. P. sp. z o.o. w Ł. w dniu 3 grudnia 2010 r. ustalono,

że od 1 stycznia 2011 r. wysokość diet rozumianych jako dodatek z tytułu zwiększonych kosztów związanych z podróżą służbową poza granicami kraju wyniesie 41 EUR za każdą pełną dobę podróży służbowej, z czego kwota 14 EUR stanowić miała dietę rozumianą jako pokrycie kosztów wyżywienia w czasie podróży służbowej, a 27 EUR obejmować zwiększenie innych kosztów socjalnych. Z kolei w porozumieniu zwanym pomiędzy NSZZ Solidarność Pracowników N.P. sp. z o.o. w P. a N. P. sp. z o.o. w Ł. w dniu 27 lutego 2012 r. kończącym spór zbiorowy ustalono, że od 1 marca 2012 r. wysokość diet rozumianych jako dodatek z tytułu zwiększonych kosztów związanych z podróżą służbową poza granicami kraju wyniesie 42 EUR za każdą dobę podróży służbowej, z czego kwota 14 EUR stanowić miała dietę rozumianą jako pokrycie zwiększonych kosztów wyżywienia w czasie podróży służbowej, a kwota 28 EUR obejmować zwiększenie innych kosztów socjalnych.

Pozwany dysponuje pojazdami nowymi, z kabiną przystosowaną dla dwóch kierowców, wyposażonymi w dwa łóżka o długości ok. 2 m i szerokości ok. 1 m., klimatyzację działającą w czasie pracy silnika oraz ogrzewanie postojowe webasto i wentylację postojową. Pozwany nie wyposaża pracowników – kierowców w pościel, używają własnej pościeli, natomiast wypłaca im miesięczny ekwiwalent za pranie oraz ekwiwalent za środki czystości. Pracownicy, na rzecz których wytoczono powództwo w spornym okresie przebywali w podróży służbowej na obszarze państw UE. Wyjeżdżali w pojedynczej obsadzie w trasy trwające około 3 tygodni. Nocowali w kabinach, na co wyrazili zgodę. Najczęściej noclegi miały miejsce na stacjach benzynowych, parkingach przy autostradach, ale też w bazach N.P., czasem, rzadziej, nocowali przy firmie klienta. O tym, gdzie kierowca zatrzymywał się na postój decydował jego czas jazdy i czas pracy. Pracownicy nie nocowali w hotelach, motelach ani pensjonatach. Nie przekładali pracodawcy żadnych rachunków związanych z ponoszonymi kosztami noclegów. Powodowie korzystali z węzłów sanitarnych na stacjach benzynowych, parkingach oraz bazach pozwanego położonych w wielu krajach Europy. Najczęściej w ramach opłaty parkingowej kierowca miał zapewniony prysznic, toaletę, minimum socjalne. Koszty parkingów dodatkowo pokrywał pozwany na podstawie rachunku, podobnie jak koszty

korzystania z sanitariatów. Powodowie byli świadomi charakteru pracy, zapoznali się z regulaminem pracy.

Sąd Rejonowy powołując się na art. 77⁵ k.p. oraz uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 19 listopada 2008 r., II PZP 11/08, zauważył, że dopiero od 3 kwietnia 2010 r. kierowcy, który wykonuje zadanie służbowe poza siedzibą pracodawcy, przysługują należności z tytułu podróży służbowej. Roszczenia zgłoszone w tej sprawie obejmowały w części okres sprzed wejścia w życie nowelizacji do ustawy o czasie pracy kierowców. W okresie tym pozwany wprowadził regulamin wynagradzania, w którym przewidział należności z tytułu podróży służbowych dla kierowców. Część roszczeń powodów obejmowała okres po wejściu w życie nowelizacji ustawy o czasie pracy kierowców, kiedy to pozwany wprowadził nowy regulamin wynagradzania regulujący kwestię wypłaty należności za podróże służbowe. Sąd Rejonowy podkreślił dalej, że pracodawcy spoza sfery budżetowej mogą ustalać we własnym zakresie, w układzie zbiorowym pracy lub regulaminie wynagradzania, warunki wypłacania pracownikom należności z tytułu podróży służbowej, w tym także wysokość i warunki zwrotu kosztów noclegu lub ryczałtu noclegowego. Jedynym ograniczeniem co do wysokości diet jest wysokość diety krajowej (art. 77⁵ § 4 k.p.), z czego wynika, że pracodawca zobligowany był do wypłaty diety jedynie w wysokości 23 zł dziennie. Sąd ustalił, że pracownikom przez cały okres ich zatrudnienia z tytułu podróży służbowych wypłacane były diety w wysokości wielokrotnie wyższej od ustalonej w rozporządzeniu z 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju, a także, że w całym okresie spornym pracownicy – kierowcy nocowali w kabinie pojazdu, a nie w hotelach, motelach i innych miejscach noclegowych, co mogło powodować powstanie kosztów. Zdaniem Sądu Rejonowego skoro regulamin pracy obowiązujący u pozwanego wprost wskazywał, że ryczałt za noclegi nie przysługuje kierowcy, który nocował w kabinie wyposażonej w łóżko, ewentualną podstawę roszczeń kierowcy mogły stanowić przepisy rozporządzenia z 19 grudnia 2002 r., z tym że w okresie przed 3 kwietnia 2010 r. przepisy te mogły być stosowane wyłącznie przez analogię. Zdaniem Sądu wprowadzenie regulaminu wynagradzania

określającego zasady wypłacania należności z tytułu podróży służbowych miało na celu sprecyzowanie, że kwota 13 EUR stanowi dietę rozumianą jako pokrycie zwiększonych kosztów wyżywienia, a kwota 25 EUR obejmuje zwiększone inne koszty socjalne. W ocenie Sądu zarówno przed jak i po 15 kwietnia 2010 r. (tj. data wejścia w życie regulaminu wynagradzania) pozwany wypłacał na rzecz pracowników wyłącznie jedno świadczenie pokrywające ich wydatki powstałe w czasie podróży służbowych, a pracownicy doskonale zdawali sobie sprawę z tego, że ów „dieta” pokryć miała wszystkie koszty związane z podróżami, w tym koszty noclegów.

Odnosząc się do twierdzenia powoda o nieważności regulaminu wynagradzania z 1 kwietnia 2010 r., Sąd Rejonowy wskazał, że regulamin ten został obwieszczony pracownikom w zwyczajowo przyjęty sposób. Twierdzenia pracowników, że nie wiedzieli nic na temat nowego regulaminu uznał za niewiarygodne.

Sąd Rejonowy zauważył, że skoro prawodawca europejski dopuścił możliwość wykorzystania odpoczynku dziennego i skróconego tygodniowego odpoczynku w pojeździe, to oznacza to, że kabina kierowcy zapewnia nocleg. W ocenie Sądu kierowcy godzili się na spanie w kabinie auta, akceptowali zasady obowiązujące u pozwanego. Ponadto, roszczenie o zapłatę za noclegi wydaje się wątpliwe z uwagi na to, że kierowcy nie ponieśli żadnych kosztów z tego tytułu. W konsekwencji zasadność takiego roszczenia można by rozpatrywać wyłącznie w sytuacji, gdy pracodawca nie zapewnił minimum komfortu w czasie noclegów w kabinie auta, co w tej sprawie nie miało jednak miejsca.

Sąd podzielił stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w wyroku z 4 czerwca 2013 r., II PK 296/12, zgodnie z którym zgoda kierowcy na korzystanie z noclegów w kabinie wyłącza możliwość domagania się rekompensaty za brak hotelu poza przypadkami, gdy prawo to wynika wprost z obowiązujących w zakładzie przepisów płacowych. Sąd Rejonowy stwierdził, że powodowie zgodzili się na spanie w pojeździe, a ich roszczenia – zgłoszone z dużym opóźnieniem - stanowiły raczej wyraz rozczarowania niskim w ich ocenie poziomem zarobków.

W ocenie Sądu w tej sprawie niczego nie zmienia uchwała Sądu Najwyższego z 15 czerwca 2014 r., ponieważ oczywistym jest, że obowiązujące u

pozwanego zapisy regulaminów, porozumień zapewniały pracownikom, na rzecz których wytoczono powództwo świadczenia na pokrycie kosztów podróży służbowych w wysokości znacznie przekraczającej ustawowe minimum wynoszące w okresie objętym pozwami 23 zł. Za bezzasadne Sąd ocenił roszczenia ewentualne powodów. Uzasadniał, że zmiana regulaminu wynagradzania wprowadzona w kwietniu 2010 r. jedynie uściśliła znaczenie pojęcia „dieta”, wskazując, że diety przysługują jako dodatek z tytułu zwiększonych kosztów ponoszonych w związku z podróżą służbową. W związku z czym nie można było przyjąć, by w istocie pozwany w sposób niekorzystany obniżył dotychczas wypłacaną dietę. Zmiana w tym zakresie, w ocenie Sądu, nastąpiła w sposób dorozumiany i nie wymagała wypowiedzenia zmieniającego czy zgody pracownika wyrażonej na piśmie. Sąd za zasady uznał zarzut przedawnienia roszczeń ewentualnych powodów obejmujących okres do grudnia 2010 r., ze względu na fakt, że roszczenia ewentualne zostały zgłoszone 20 stycznia 2014 r.

Wyrok Sądu Rejonowego zaskarżył w całości powód, zarzucając naruszenie: (-) § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991); (-) § 2 ust. 2 lit. b w zw. z § 9 ust. 2 ww. rozporządzenia; (-) § 9 ust. 2 ww. rozporządzenia; (-) art. 8 ust. 8 rozporządzenia (WE) nr 561/2006 oraz art. 14 ustawy o czasie pracy kierowców; (-) art. 241¹³ § 2 k.p. w zw. z art. 77⁵ § 5 k.p.; (-) art. 77² § 5 k.p.; (-) § 15 ust. 1 i 2 regulaminu wynagradzania pracowników ND Polska sp. z o.o. z 20 lipca 2006 r.; (-) art. 77⁵ § 3 k.p.; (-) art. 9 § 4 w zw. z 18^{3c} § 1 i 2 k.p., (-) art. 77⁵ § 1, 3, 4 oraz 5 k.p. Dodatkowo zarzucił naruszenie prawa procesowego, to jest: (-) art. 233 § 1 k.p.c., (-) art. 217 § 1 w zw. z art. 227 w zw. z art. 278 § 1 k.p.c.; (-) art. 217 § 1 w zw. z art. 227 w zw. z art. 248 § 1 k.p.c.; (-) art. 193 § 1 i 2 k.p.c.

Sąd Okręgowy w Z. wyrokiem z 25 listopada 2014 r. oddalił apelację, zasądzając od powoda Stowarzyszenia „T. L.” w P. na rzecz pozwanego koszty zastępstwa procesowego za instancję odwoławczą.

Sąd drugiej instancji podzielił w całości ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji oraz wywiedzione z nich skutki prawne. W ocenie Sądu zebrany materiał dowodowy wskazuje, że pracownicy, na rzecz których wytoczono powództwo, wiedzieli i godzili się na noclegi w kabinie pojazdu. Świadczyły o tym następujące okoliczności: w całym okresie zatrudnienia pracownicy ci nie występowali z żądaniem wypłaty ryczału za noclegi; nie korzystali z noclegów w hotelu, motelu lub pensjonacie; mieli świadomość, że z tytułu podróży otrzymują diety w wysokości 40 EUR za dobę (następnie 38, 41 i 42 EUR); mieli świadomość, że nie przysługuje im zwrot wydatków i kosztów nieudokumentowanych za pomocą kwitu czy faktury oraz, że ich miejscem pracy jako kierowców międzynarodowych jest terytorium Europy; mieli świadomość, iż nie przysługuje im ryczałt za nocleg przy niekorzystaniu z hotelu, jeżeli samochód wyposażony był w miejsce do spania.

Sąd Okręgowy w całości podzielił ustalenia Sądu Rejonowego co do zachowania przez pozwanego trybu wymaganego dla wejścia w życie regulaminu wynagradzania z kwietnia 2010 r. Ważności zapisu regulaminu o podzieleniu diety, zdaniem Sądu, nie przekreśla okoliczność, że w porozumieniu zwanym 18 listopada 2009 r. kończącym rokowania zarządu NSZZ Solidarność Pracowników N. P. sp. z o.o. i zarządu N.P. sp. z o.o. nie zamieszczono zapisu o podziale diety. W ocenie Sądu Okręgowego wprowadzenie regulaminem przedmiotowej regulacji miało na celu jedynie dookreślenie należności wypłacanych przez pozwanego z tytułu podróży służbowych, gdyż dla kierowców miało być jasne, że dieta stanowi całość wypłacanych na ich rzecz należności (przy czym część kwoty miała pokryć zwiększone koszty żywienia, a część zwiększone inne koszty socjalne). Pracownicy pozwanego już wcześniej – to jest przed wejściem w życie tego regulaminu – doskonale zdawali sobie sprawę z tego, że „dieta” miała pokryć wszystkie koszty związane z podróżami, w tym koszty noclegów.

Sąd Okręgowy podkreślił, że przed 3 kwietnia 2010 r. kierowca w transporcie międzynarodowym nie był w podróży służbowej, tym samym nie można kwalifikować jego pracy wykonywanej za granicą jako podróży służbowej w rozumieniu art. 77⁵ § 1 k.p., a w konsekwencji nie można do niego bezpośrednio stosować przepisów rozporządzenia z 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w

państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju. W takiej sytuacji podstawowe znaczenie mają postanowienia umowy oraz uregulowania aktów wewnątrzzakładowych, a dopiero gdyby takich aktów nie było, a praca w transporcie międzynarodowym nie byłaby dodatkowo rekompensowana z uwagi na jej szczególny charakter, to wówczas można by rozważać stosowanie per analogiam i tylko odpowiednio przepisów wykonawczych o zagranicznych podróżach służbowych. Tymczasem w tej sprawie u pozwanego obowiązywały regulamin wynagradzania i regulamin pracy przewidujące dla kierowców należności z tytułu podróży służbowych, a regulamin pracy stanowił wyraźnie, że nie przysługuje ryczałt za nocleg kierowcy niekorzystającemu z hotelu, jeżeli samochód był wyposażony w miejsce do spania.

W ocenie Sądu w tej sprawie niekwestionowanym była okoliczność, że pracownikom pozwanego przez cały okres ich zatrudnienia z tytułu podróży służbowych wypłacane były diety w wysokości wielokrotnie wyższej od ustalonej w ww. rozporządzeniu, a nadto, że pracownicy, na rzecz których wytoczono powództwa kosztów noclegów nie ponieśli. Sąd wnioskował, że skoro regulamin pracy stanowił, że kierowcy, który nocował w kabinie, ryczałt za nocleg nie przysługuje, to ewentualną podstawę dochodzonych roszczeń mogły stanowić przepisy ww. rozporządzenia. Jeżeli natomiast uwzględnić okoliczność, że pracownicy nie korzystali z hotelu, a ich pojazd był wyposażony w miejsce do spania, to, zdaniem Sądu, brak było podstaw do twierdzenia, że praca pracowników, na rzecz których wytoczono powództwo, nie została przez pozwanego dodatkowo rekompensowana znacznie wyższą dietą.

Wskazując na treść rozporządzenia (WE) nr 561/2006 (art. 8 ust. 8), Sąd Okręgowy stwierdził, że prawodawca unijny dopuścił możliwość wykorzystania odpoczynku dziennego i skróconego tygodniowego w pojeździe, co oznacza, że kabina kierowcy – mająca fabrycznie wprowadzone rozwiązania w zakresie odpowiedniego miejsca do spania - zapewnia nocleg pełnowartościowy, który nie może być postrzegany jako obniżający warunki socjalne czy bezpieczeństwo drogowe. Sąd stwierdził dalej, że skoro kierowcy na postoju decydowali się nocować w kabinie pojazdu posiadającej odpowiednie miejsce do spania, to godzili się na taką formę i warunki odpoczynku, a aprobatą tych warunków wyłącza

możliwość dochodzenia jakiejkolwiek rekompensaty za brak hotelu, ponieważ takie miejsce do spania oznacza formę zapewnienia kierowcy bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia z 19 grudnia 2002 r. Uwzględniając okoliczności, że: roszczenia dotyczyły okresu między innymi przed 3 kwietnia 2010 r.; u pozwanego obowiązywały regulaminy pracy i wynagradzania, w których z tytułu podróży służbowej przewidziano diety oraz ryczałty za noclegi, z wyłączeniem kierowców nocujących w kabinie pojazdu posiadającej miejsce do spania; kwota diety była wyższa niż obowiązująca wówczas dieta z tytułu podróży krajowej - Sąd stwierdził, że regulacjom zawartym w aktach wewnętrznych pozwanego nie można skutecznie postawić zarzutu, że zawierały rozwiązania mniej korzystne niż przepisy powszechne, czy też naruszały zasadę równego traktowania.

W odniesieniu do okresu po 3 kwietnia 2010 r., Sąd Okręgowy pracę kierowców, na rzecz których wytoczono powództwo zakwalifikował jako podróż służbową w rozumieniu art. 77⁵ § 1 k.p. Uznał jednak, że w tej sprawie niekwestionowaną jest okoliczność, że pracownicy ci otrzymali należności z tytułu podróży służbowych obejmujące okres przypadający po 3 kwietnia 2010 r. W ocenie Sądu przepisy płacowe obowiązujące u pozwanego przewidywały należne pracownikom świadczenia, z tym że wprost nienazwane ryczałtem za noclegi, ale realizujące te cele, a pracownicy świadczenia te otrzymali. W związku z tym, jakiejkolwiek wyższe świadczenia z tego tytułu im nie przysługują. Podsumowując, Sąd Okręgowy stwierdził, że pracownikom na rzecz, których wytoczono powództwa za okres do 3 kwietnia 2010 r. nie należy się żadne świadczenie z tytułu podróży służbowej, ponieważ w tym okresie nie przybywali w podróży służbowej, natomiast od 3 kwietnia 2010 r. świadczenia z tytułu podróży służbowej otrzymywali w zgodnej z prawem wysokości na podstawie regulaminu wynagradzania.

Wyrok Sądu Okręgowego zaskarżyło w całości Stowarzyszenie "T. L." działając na rzecz pracowników M. B. i K. S.

Zarzucono naruszenie prawa materialnego, to jest:

(-) § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności

przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991), poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że pozwany zapewnił reprezentowanym pracownikom bezpłatny nocleg, w sytuacji gdy umożliwienie kierowcy spania w kabinie samochodu nie stanowi zapewnienia pracownikowi bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 ww. rozporządzenia;

(-) § 2 ust. 2 lit. b w zw. z § 9 ust. 2 ww. rozporządzenia poprzez brak ich zastosowania w niniejszej sprawie (w okresie do 3 kwietnia 2010 r. w drodze analogii) w sytuacji gdy reprezentowani pracownicy w okresie objętym pozwem niewątpliwie nocowali za granicą, a pozwany nie zapewnił im bezpłatnego noclegu;

(-) § 9 ust. 2 ww. rozporządzenia poprzez jego błędną wykładnię, a w konsekwencji przyjęcie, że ryczałt za nocleg nie przysługuje reprezentowanym pracownikom, w sytuacji gdy nie ponieśli oni żadnych kosztów w związku z noclegiem spędzanym w zagranicznej podróży służbowej;

(-) art. 8 ust. 8 rozporządzenia (WE) nr 561/2006 oraz art. 14 ustawy o czasie pracy kierowców poprzez ich nieprawidłowe zastosowanie i błędną wykładnię polegające na zastosowaniu tych przepisów do zasad rekompensowania pracownikom kosztów podróży służbowych, podczas gdy przepisy te nie należą w ogóle do przepisów prawa pracy i nie regulują tych kwestii, a są wyłącznie przepisami prawa administracyjnego regulującego czas jazdy i odpoczynku kierowców;

(-) art. 241¹³ § 2 k.p. w zw. z art. 77² § 5 k.p. poprzez ich niezastosowanie i przyjęcie, że pozwany pracodawca dokonując zmiany regulaminu wynagradzania i wprowadzając nowy regulamin wynagradzania z 1 kwietnia 2010 r. nie był zobowiązany dokonać zmian w trybie określonym tymi przepisami, tj. w drodze wypowiedzenia dotychczasowych warunków zatrudnienia, ewentualnie w drodze zawarcia z pracownikami porozumienia zmieniającego dotychczasowe warunki zatrudnienia oraz błędne przyjęcie, że regulamin wynagradzania z 1 kwietnia 2010 r. obowiązywał reprezentowanych pracowników, w zakresie w jakim pogarszał ich dotychczasowe warunki zatrudnienia – obniżał ekwiwalent na wyżywienie (dietę) z 38 do 13 EUR;

(-) art. 77² § 5 k.p. poprzez jego niezastosowanie i przyjęcie, że regulamin wynagradzania z 1 kwietnia 2010 r. wszedł w życie w dniu 15 kwietnia 2010 r., w sytuacji gdy pracodawca przed jego wprowadzeniem nie uzgodnił jego treści z działającą w zakładzie pracy zakładową organizacją związkową;

(-) § 15 ust. 1 i 2 regulaminu wynagradzania pracowników N. P. sp. z o.o. z 20 lipca 2006 r. poprzez jego błędną wykładnię i przyjęcie, że świadczenie wypłacane pracownikom tytułem „diety” obejmowało zwrot wszystkich kosztów ponoszonych w związku z podróżą służbową, w sytuacji gdy po pierwsze pojęcie to zdefiniowane jest w sposób wiążący w dwóch rozporządzeniach Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 19 grudnia 2002 r., a po drugie pracodawca nie wskazał w treści regulaminu wynagradzania, że kwota wypłacana tytułem diety miałaby obejmować zwrot wszystkich kosztów podróży służbowej;

(-) art. 9 § 4 w zw. z art. 18^{3c} § 1 i 2 k.p. poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że zapisy regulaminów pracy wyłączające możliwość przyznania ryczałtu za nocleg jedynie kierowcom, których pojazdy wyposażone są w miejsce do spania, należy uznać za obowiązujące, w sytuacji gdy zapisy regulaminów pracy w ewidentny sposób naruszają zasadę równego traktowania w zakresie wynagradzania (czy też szerzej równego traktowania w zakresie warunków zatrudnienia) odmawiając jedynie kierowcom prawa do ryczałtów za noclegi, podczas gdy umożliwienie spania w kabinie samochodu nie stanowi zapewnienia pracownikowi bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 19 grudnia 2002 r.;

(-) art. 77⁵ § 1, 3, 4, 5 k.p. przez ich błędną wykładnię i przyjęcie, że pozwany pracodawca pomimo braku wprowadzenia odpowiedniej regulacji wewnętrznej (w układzie zbiorowym lub regulaminie wynagradzania) miał obowiązek wypłacać na rzecz pracowników dietę jedynie w wysokości 23 zł, w sytuacji gdy z przepisów wprost wynika, że prawo pracodawcy do obniżenia diety do 23 zł jest uwarunkowane przyjęciem odpowiednich postanowień w układzie zbiorowym, regulaminie wynagradzania bądź umowie o pracę, w przypadku zaś braku takich postanowień pracownikom należy się dieta w wysokości określonej w odpowiednich rozporządzeniach wykonawczych;

(-) art. 9 § 3 k.p. poprzez jego niezastosowanie i przyjęcie, że pracowników wiązą postanowienia § 15 ust. 1 i 3 regulaminu wynagradzania z 1 kwietnia 2010 r., w sytuacji gdy w zakładzie pracy pozwanego w okresie od 1 stycznia 2010 r. do 1 stycznia 2011 r. obowiązywały korzystniejsze dla pracowników postanowienia porozumienia zbiorowego z 18 listopada 2009 r., które przyznawały pracownikom jednolitą dietę w wysokości 38 EUR za dobę;

(-) art. 9 § 2 i 3 k.p. poprzez jego niezastosowanie w sytuacji gdy 28 czerwca 2011 r. pozwany pracodawca wprowadził nowy regulamin pracy, którego postanowienia zawarte w § 25 zdanie drugie, przyznające pracownikom diety i ryczałt za nocleg w wysokości przewidzianej dla pracownika sfery budżetowej były korzystniejsze od zasad ustalonych wcześniej w regulaminie wynagradzania z 1 kwietnia 2010 r. i porozumieniu zbiorowym z 3 grudnia 2010 r.;

(-) art. 9 § 2 k.p. w zw. z § 2 ust. 2 lit. b w zw. z § 9 ust. 2 ww. rozporządzenia poprzez ich niezastosowanie i przyjęcie, że w stosunku do pracowników miały zastosowanie postanowienia § 15 ust. 3 lit. b regulaminu wynagradzania z 1 kwietnia 2010 r. w zakresie, w jakim ustalały wysokość ryczałtu za nocleg (ukrytego w ocenie Sądu Okręgowego pod pojęciem „inne koszty socjalne”) na poziomie 25 EUR, w sytuacji gdy reprezentowani pracownicy odbywali podróże służbowe w krajach, w których ryczałt za nocleg zawsze wyższy był od kwoty 25 EUR.

Ponadto zarzucono naruszenie przepisów postępowania, to jest:

(-) art. 217 § 1 w zw. z art. 227 w zw. z art. 248 § 1 k.p.c. poprzez odmowę zobowiązania pozwanego do przedłożenia kart „realizacja zadania” za okres objęty wszystkimi powództwami i odmowę przeprowadzenia dowodu z tych dokumentów, w sytuacji gdy w ocenie powoda przeprowadzenie dowodu z tych dokumentów miało istotny wpływ na ocenę zasadności i wysokości zgłoszonego roszczenia;

(-) art. 217 § 1 w zw. z art. 227 w zw. z art. 278 § 1 k.p.c. poprzez odmowę przeprowadzenia zawnioskowanego przez stronę powodową dowodu z opinii biegłego ze specjalnością księgowość w celu ustalenia wysokości należności przysługujących reprezentowanym kierowcom z tytułu ryczałtów za noclegu, w sytuacji gdy w ocenie powoda przeprowadzenie dowodu z tej opinii miało istotny wpływ na ocenę zasadności wysokości zgłoszonego roszczenia;

(-) art. 193 § 1 i 2 k.p.c. poprzez błędne przyjęcie, że zgłoszone roszczenia ewentualne należy traktować jedynie jako zmianę powództwa, stanowiącą ukryty wniosek o cofnięcie powództwa o ryczałty za noclegi.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie od pozwanego na rzecz powodowej organizacji pozarządowej zwrotu kosztów procesu w postępowaniu kasacyjnym według norm przepisanych.

Pozwany w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, ewentualnie o jej odrzucenie, a w przypadku nieuwzględnienia tych wniosków o jej oddalenie; ponadto o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna strony powodowej okazała się nie mieć uzasadnionych podstaw.

W skardze kasacyjnej podniesiono liczne zarzuty naruszenia prawa materialnego i procesowego, będące w większości powtórzeniem zarzutów apelacyjnych rozstrzygniętych przez Sąd drugiej instancji.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do zarzutów naruszenia przepisów postępowania, zdaniem Sądu Najwyższego zarzuty te nie zasługują na uwzględnienie.

Co do zarzutów naruszenia przez Sąd drugiej instancji art. 217 § 1 w zw. z art. 227 w zw. z art. 248 k.p.c. poprzez odmowę zobowiązania pozwanego do przedłożenia kart „realizacja zadania” za okres objęty wszystkimi powództwami i odmowę przeprowadzenia dowodu z tych dokumentów, oraz naruszenia art. 217 § 1 w zw. z art. 227 w zw. z art. 278 § 1 k.p.c. poprzez odmowę przeprowadzenia zawnioskowanego przez stronę powodową dowodu z opinii biegłego ze specjalnością księgowość w celu ustalenia wysokości należności przysługujących reprezentowanym kierowcom z tytułu ryczałtów za noclegu, naruszenie tych przepisów miałoby miejsce wówczas, gdyby Sąd Okręgowy pominął wnioskowane

dowody, wadliwie oceniając, że nie są istotne dla rozstrzygnięcia sprawy. Taka sytuacja nie wystąpiła jednak w tej sprawie. Należy zauważyć, że ww. wnioski dowodowe zostały zgłoszone na okoliczność ustalenia wysokości dochodzonych świadczeń. Uwzględniając tymczasem podstawę faktyczną żądań, okoliczność ta byłaby istotna dla rozstrzygnięcia tej sprawy, jeżeli Sąd stwierdziłby, że pracownicy mają prawo do należności z tytułu podróży na podstawie przepisów rozporządzenia z 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju. Dopiero wówczas powstałaby konieczność wyliczenia wysokości tych należności zgodnie z przepisami ww. rozporządzenia oraz porównanie tak wyliczonych kwot ze świadczeniami wypłaconymi pracownikom z tytułu odbytych delegacji.

Przechodząc z kolei do oceny zarzutu naruszenia art. 193 § 1 i 2 k.p.c., zarzut ten również nie jest uzasadniony. Skarżący opiera go na błędnym założeniu, że zgłoszenie ewentualnej podstawy faktycznej żądania jest równoznaczne ze zgłoszeniem roszczenia ewentualnego. Należy odnotować, że skarżący w toku postępowania zgłosił ewentualnie żądanie zapłaty dochodzonych kwot tytułem „zwiększonych kosztów socjalnych” zamiast, jak żądał w pozwie, tytułem niewypłaconych ryczałtów za noclegi. Tak sformułowane żądanie nie kwalifikuje się jako zgłoszenie roszczenia ewentualnego, a odpowiada zmianie powództwa w rozumieniu art. 193 § 1 k.p.c. Uwzględniając orzecznictwo Sądu Najwyższego, zmianą powództwa może być bądź zastąpienie dotychczasowej podstawy faktycznej inną, przy zachowaniu niezmienionego żądania, bądź zmiana żądania przy niezmienionej podstawie faktycznej, bądź też zmiana obu tych elementów; z kolei o zastąpieniu podanej pierwotnie podstawy faktycznej nową podstawą w sprawie o świadczenie można mówić wtedy, gdy zmiana okoliczności faktycznych powoduje, że żądanie (choć tak samo sformułowane, np. dotyczące zapłaty takiej samej sumy pieniężnej) nie jest już tym samym, gdyż inne jest materialnoprawne źródło obowiązku, którego realizacji powód dochodzi (zob. postanowienie SN z 9 listopada 2004 r., V CK 246/04, LEX nr 277887; wyrok SN z 17 lipca 2008 r. II CSK 102/08, LEX nr 447689).

Reasumując przedstawione w skardze zarzuty naruszenia prawa procesowego należy zauważyć, że sprowadzają się one w istocie do kwestionowania ustaleń faktycznych.

W dalszej kolejności należy stwierdzić, że wbrew twierdzeniom skarżącego skarga kasacyjna nie mogła zostać oceniona jako oczywiście uzasadniona. W żadnym razie nie można bowiem przyjąć, że Sąd Okręgowy na pierwszy rzut oka naruszył rażąco wskazane w skardze kasacyjnej przepisy.

W czasie dotyczącym dochodzonych w sprawie roszczeń należało wyróżnić dwa okresy tj. do dnia 3 kwietnia 2010 r. oraz okres późniejszy. W okresie pierwszym problem prawa do zwrotu kosztów noclegu kierowców był sporny. W pierwszym okresie zasadniczo przyjmowano, że kierowcy nie odbywali podróży służbowych. Ponadto w orzecznictwie sądowym przyjmowano, że zapewnienie przez pracodawcę odpowiednich warunków do spania w kabinie samochodu zapewnia standard przewidziany w przepisach dla noclegu. Problem powyższy został rozstrzygnięty przez Sąd Najwyższy dopiero w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 12 czerwca 2014 r. (OSNP 2014 nr 12, poz. 164). Stwierdzono w niej, że zapewnienie pracownikowi – kierowcy samochodu ciężarowego odpowiedniego miejsca do spania w kabinie tego pojazdu podczas wykonywania przewozów w transporcie międzynarodowym nie stanowi zapewnienia przez pracodawcę bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm.). Tak więc także z tego w względu nie można było stwierdzić oczywistości skargi kasacyjnej.

Wracając do kwestii ustaleń faktycznych należy stwierdzić, że Sąd Okręgowy ustalił, że pracownikom przez cały okres ich zatrudnienia były wypłacane świadczenia określone w regulaminie wynagradzania jako diety w wysokości znacznie wyższej niż przewidziane w cytowanym rozporządzeniu. Wynika z tego wniosek, że jakkolwiek Sąd drugiej instancji przyjmuje, że nie byli oni w podróży służbowej za granicą, a więc nie miały w tej sytuacji zastosowania przepisy rozporządzenia, to praca kierowców była rekompensowana wysokim świadczeniem

dodatkowym. Natomiast w okresie po 3 kwietnia 2010 r., jak przyjął Sąd Okręgowy kierowcy otrzymywali ryczałt za noclegi mieszczący się w kwocie 38 EUR, a od 1 marca 2012 r. 42 EUR.

Tak więc z ustaleń Sądu Okręgowego wynika, że w obu okresach kierowcy pozwanego otrzymywali świadczenia nie mniej korzystne niż wynikające z powszechnie obowiązujących w tym czasie przepisów. Sąd ten ustalił również, że świadczenie określone w regulaminie jako „dieta” pokrywała wszystkie koszty socjalne, w tym także koszty noclegów.

Odnosząc się natomiast do zarzutu naruszenia przepisów związanych z wprowadzeniem nowego regulaminu wynagradzania należało stwierdzić, że podstawowe znaczenie należy przyznać przedmiotowi regulacji § 15 tego regulaminu. W postanowieniu tym nie były określone wprost kwoty ryczałtów za noclegi. Stąd możliwe było przyjęcie w zaskarżonym wyroku, że przewidziana w regulaminie kwota obejmowała zarówno diety i ryczałty za noclegi. Tak też rozstrzygnął ten problem Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 15 września 2015 r., II PK 248/14 (niep.) w podobnej sprawie dotyczącej roszczenia o zapłatę ryczałtów. Z jednoznacznych ustaleń faktycznych wynika także, że regulamin wynagradzania został uzgodniony z zakładową organizacją związkową oraz ogłoszony pracownikom przez wywieszenie na tablicy ogłoszeń. Mając także na uwadze ustalenia co do niejasnego przedmiotu świadczenia przewidzianego regulaminem nie można było stwierdzić naruszenia przepisów art. 241¹³ § 2 k.p. w zw. z art. 77² § 5 k.p. Wprowadzona bowiem zmiana nie może w całokształcie okoliczności faktycznych sprawy zakwalifikowana jako niekorzystna dla pracownika, tym bardziej, że wypłacane kwoty należało uznać za zgodne z obowiązującym wówczas stanem prawnym.

Ostatecznie należało przyjąć, że pracownicy – kierowcy pozwanego otrzymywali należne im świadczenia z tytułu podróży służbowych w transporcie międzynarodowym. Świadczenia te jak trafnie przyjął Sąd Okręgowy, choć nie były określone jako ryczałty za noclegi, realizowały jednak ich cele. Wniosek ten należało powiązać z ustaleniami faktycznymi dokonanymi przez Sądy obu instancji. Należy również pamiętać, że powszechną praktyką było przerzucanie kosztów wynagrodzenia pracowniczego do innych świadczeń w celu uniknięcia

dodatkowych obciążeń. Jak wynika z okoliczności niniejszej sprawy przez długie lata praktyka ta nie była kwestionowana przez pracowników, co nie pozostaje bez wpływu na rozstrzygnięcie. Oceniając całokształt zarzutów kasacyjnych należało przyjąć, że ich istota sprowadza się do polemiki z ustaleniami faktycznymi Sądów obu instancji. W wywodach uzasadniających przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powołano natomiast wiele twierdzeń (orzeczeń sądowych) nie mających bezpośredniego związku ze stanem faktycznym sprawy. Argumenty te były prezentowane przez powoda w dotychczasowym postępowaniu.

Ostatecznie należało ocenić, że zaskarżony wyrok odpowiada prawu, a zarzuty skargi kasacyjnej nie były uzasadnione.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji wyroku.

eb